

ФІЛОСОФІЯ І ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

УДК 37.015.31:331.102.342(438)
DOI: 10.33989/2226-4051.2020.21.218081

Нелля Ничкало, м. Київ
ORCID: 0000-0002-5989-5684

Ян Сікора, м. Варшава
ORCID: 0000-0003-3069-6765

Мирослава Вовк, м. Київ
ORCID: 0000-0002-9109-9194

ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ ПРАЦІ В НАУКОВИХ ВІЗІЯХ ПОЛЬСЬКИХ УЧЕНИХ

В оглядовій статті обґрунтовано, що в країнах Європейського Союзу, зокрема в Польщі, реалізується політика соціальної єдності, котра базується на чотирьох вимірах добробуту людини, які мають важливе значення для функціонування демократичних, правових суспільств: справедливий і рівний доступ, індивідуальна (та колективна) гідність, автономія індивіда та його участь у житті спільноти. Концепція соціальної єдності ґрунтується на філософсько-аксіологічних засадах педагогіки праці, що спрямована на подолання маргіналізації, суспільного виключення, соціальної дискримінації особистості. Схарактеризовано феномен праці на основі міждисциплінарного аналізу положень філософії, психології, соціології, економіки, ергономіки, праксеології, фізики, біології і педагогіки, що уможливило висновок про її значення як ціннісної категорії когнітивного, етичного, естетичного, діяльнісного розвитку особистості. Узагальнено концептуальні засади визначення феномену праці з позиції матеріалістичної і гуманістичної філософії. Важливим є аксіокультурний аспект трактування праці як чинника, що творить людину, виконує онтологічно-творчу функцію в її життєдіяльності.

Ключові слова: *філософсько-аксіологічні засади; цінності; педагогіка праці; маргіналізація; суспільне виключення; міждисциплінарний аналіз.*

Постановка проблеми. Ефективна реалізація пріоритетів сталого розвитку в просторі Європейського Союзу потребує подолання проблем соціальної нерівності та дискримінації в сучасних суспільно-економічних умовах. Основоположною рисою сучасної суспільної організації є зосередження людської

активності на економічній діяльності, у рамках якої організовується життя у світі, у всій своїй багатогранності. Це означає, що дослідження проблеми подолання соціальної дискримінації та маргіналізації осіб з особливими потребами є складним завданням, яке потребує комплексного підходу, в межах якого слід враховувати різні сфери людського буття. Такий підхід суголосний із положенням В. Кременя щодо необхідності розуміння статусу людини у всій комплексності, що враховує трансформаційні зміни свідомості відповідно до наявних трендів у сфері когнітивних досягнень сучасності (Кремень, 2011). У результаті означена проблема недостатньо вирішена у зв'язку з бар'єрами, зумовленими складністю, багатоплановістю і часовим обмеженнями щодо сучасних трансформаційних процесів у сфері освіти, зокрема інклюзивної.

У сфері суспільних явищ на певному етапі розвитку цивілізації можна виокремити проблеми важливі щодо організації життя і способу функціонування людини, на яких зосереджується суспільна увага. У розвинутих суспільствах ключовим питанням нині є шляхи реалізації соціальної політики, предметом якої є інституційно організовані заходи з метою забезпечення людських потреб і вирішення суспільних проблем у сучасних соціокультурних і економічних умовах. Стратегічною передумовою такої політики є соціальна єдність, що виражається в різноманітних заходах заради забезпечення високої якості життя людей, нівелювання відмінностей серед осіб із різними вадами, обмеження соціальної нерівності, що спрямовані на суспільне залучення індивідів і соціальних груп, яким загрожує маргіналізація і суспільне виключення, до усталеного соціального життя.

Ідея соціальної єдності ґрунтується на переконанні, що способом вирішення сучасних проблем суспільства є прийняття стратегії сталого розвитку (*sustainable development*). Мета сталого розвитку була прийнята під час Конференції Організації об'єднаних націй з навколишнього середовища і розвитку (UNCED) 1992 року в Ріо-де-Жанейро, що становить основу дискусій держав щодо напрямів розвитку в глобальному масштабі. Вважається, що сталий розвиток має привести до такої форми економічного розвитку, що забезпечить достатньо високі

екологічні, економічні і соціально-культурні стандарти для всіх людей, що живуть у цей час, та для всіх майбутніх поколінь. Ця політика зазвичай реалізовується в конкретних місцевих умовах і ґрунтується на комплексній системі економічних, культурних і суспільних факторів.

Прикладом такої політики регіонального масштабу є соціальна політика Європейського Союзу, ключовим аспектом якої є забезпечення соціальної й економічної єдності на території держав-членів ЄС. Практичні рішення, що реалізуються в політичних заходах відповідно до Стратегії «Європа-2020», Лісабонської стратегії, ґрунтуються на визначенні, яке, зокрема, прийняла Рада Європи, соціальної єдності, що виражається у «можливості суспільства забезпечити: *відносно високу якість життя своїм членам, зменшення різниць між стандартами й уникання соціальної нерівності* (Komunikat Komisji Europejskiej, 2020).

Як наслідок політика здійснюється в межах пріоритету *«єдиноспільності вільних людей, що підтримують один одного і досягають цих спільних цілей демократичними методами*. У цьому контексті соціальна єдність полягає в подоланні суспільного виключення і бідності та в забезпеченні суспільної солідарності в процесі реалізації цих постулатів.

Відповідно умовою ефективно реалізованої політики єдності є стратегія економічного розвитку, що сприяє суспільному залученню індивідів шляхом забезпечення доступу до ринку праці й вищого рівня життя. Важливим елементом цієї стратегії є заходи, спрямовані на соціальну інклюзію осіб, яким загрожує маргіналізація і соціальне виключення, таким чином, щоб блага, зумовлені економічним ростом і ростом зайнятості, були широко доступними, а бідні та соціально виключені люди могли жити гідно і брати активну участь у суспільному житті (Komunikat Komisji Europejskiej, 2020, s. 35). Отже, актуалізується проблема визначення філософсько-аксіологічних орієнтирів у трактуванні людської праці в сучасних наукових рефлексіях учених, що уможливорює обґрунтування методологічних орієнтирів у подоланні соціального виключення осіб, нівелювання

маргіналізації у контексті імплементації європейської політики соціальної єдності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному українському і польському педагогічному дискурсі наявний спектр досліджень, у яких обґрунтовано концептуальні засади неперервної освіти, освіти впродовж життя (Л. Лук'янова (2017), Ф. Шльосек (2014) та ін.), теорії педагогіки праці (С. Квятковський (2007), В. Фурманек (2008), Т. Новацькі (2008), З. Вятровський (2012), З. Волк (2009) та ін. Водночас є необхідність систематизації поглядів польських дослідників, які обґрунтували міждисциплінарну сутність педагогіки праці, окреслили її філософські вектори розвитку.

Метою статті є узагальнення поглядів польських дослідників щодо визначення філософсько-аксіологічних пріоритетів теорії педагогіки праці.

Розв'язанню мети дослідницького пошуку з проблеми сприяв вибір **методів дослідження**: *теоретичний аналіз* наукових праць уможливив виокремлення ідей польських дослідників щодо обґрунтування теорії педагогіки праці, визначення андрагогічних, аксіологічних методологічних засад цієї субдисципліни педагогіки; використання *методу контент-аналізу* дозволило окреслити провідні актуалітети теорії педагогіки праці на основі студіювання положень документів (Стратегії «Європа – 2020», Лісабонської стратегії, державних документів Республіки Польща) з урахуванням реалізації концепції соціальної єдності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз феномену людської праці є предметом вивчення вчених, які працюють у багатьох галузях науки, зокрема, філософії, психології, соціології, економіки, ергономіки, праксеології, фізики, біології і педагогіки. У філософському дискурсі увага дослідників зосереджується на значенні праці для становлення особистості, де цей феномен трактується як основна цінність з огляду на її когнітивні, моральні, прагматичні й естетичні аспекти.

Основоположні для концептуалізації поняття праці переконання виражаються в матеріалістичному та гуманістичному напрямках філософії. При цьому вони відображаються в

дискусіях, що стосуються онтологічних й аксіологічних аспектів людської праці. Йдеться про різні підходи до праці: з одного боку, праця є чинником, що творить людину, а з іншого боку, – праця реалізується у виконанні різноманітних функцій, серед яких основною вважається онтологічно-творча функція. Проте незалежно від актуальності дискусій людська праця становить центральну категорію, що визначає реальність людини.

Однією з галузей, що виокремилася у психології як субдисципліна, є психологія праці, предмет якої – використання і практичне застосування психології у всіх сферах, що стосуються людської праці. На нашу думку, важливою обставиною є розроблення теорії, яка пояснює поведінку людей у процесі організації і виконання праці. Відповідно завдання психологів праці стосуються сфери адаптації людини до праці в певних умовах, характерних для виробничого середовища, і адаптації цього середовища до потреб працівників. У теоретичному аспекті йдеться про створення моделі, яка дозволяє зрозуміти особу і її активність, пов'язану з виконанням роботи (Jarosiewicz, 2012, s. 55). Створення такої моделі пов'язане з ідентифікацією потреб і можливостей використання знань про професійний розвиток людини в освітній діяльності на різних рівнях. Важливою сферою досліджень у рамках психології праці є проблема, що стосується психосоціальних умов функціонування людини у виробничому середовищі, зокрема встановлення міжлюдських стосунків у процесі діяльності. Підставою для такого висновку є переконання про значення діяльності, зокрема професійної активності, для формування дорослої людини. Як зауважує В. Шевчук, основним смислом життя дорослої людини є професійна праця, яка не може не впливати на її психічний розвиток (Szewczuk, 2000, s. 235).

Водночас соціологія праці є розділом соціології, що зосереджується на вивченні специфіки суспільної поведінки в процесі виробничої праці. З огляду на фактори, що мотивують людей працювати, дослідники звертаються до проблем, які впливають із субстантивних й організаційних аспектів праці і впливають на формування професійних відносин. Такі положення покладено в основу концепції суспільно-економічної людини, у якій ураховуються ментальні й інституційні фактори, що

детермінують людську поведінку. Це передбачає функціонування людини в системі, в якій вона виконує певні професійні ролі. Водночас забезпечення умов для свободи індивідуального самовираження є наразі похідною суспільно-економічних умов. Тому актуальною проблемою є подолання обмежень, пов'язаних зі свободою участі в економічному житті суспільства, зокрема щодо доступу до ринку праці.

Важливою проблемою, яку досліджують науковці, є специфіка взаємодії соціальних груп, що характеризуються формалізованими зв'язками, які створюються заради досягнення певної мети. Прикладами таких колективів є підприємства, де предметом соціологічних досліджень є, зокрема, дослідження суспільних наслідків праці, у тому числі впливу праці на мотивацію працівника, ефективність праці й особистий розвиток фахівця. Ключовим питанням, характерним для усіх організованих груп і спільнот, є процеси адаптації, що призводять до співпраці, яка є похідною суспільного розподілу праці. Значення цих процесів як предмета досліджень полягає у їхньому впливі на спосіб організації колективу з огляду на ефективність реалізації поставлених цілей. Як зазначає Я. Щепанський, «...праця забезпечує розвиток потенційних здібностей людини, формує навички, звички, етичні правила, які функціонують у професійній діяльності, формує певні типи особистості – праця змінює не лише сировину, яка обробляється, а й розвиває людину. Праця людини є цілеспрямованою свідомою діяльністю, яка вдосконалює і витвір, і вправність людини. Її основу становить накопичення досвіду, успадковування цього досвіду, який передається від покоління до покоління» (Szczepański, 1970, s. 61).

Важливим із точки зору дослідження феномену праці є її економічний аспект. В економічних науках працю трактують як один із факторів виробництва, що виражається у пропозиції трудових ресурсів у фізичному й інтелектуальному вимірах, які можна залучити до процесу виробництва товарів і послуг. У ситуації, коли характерний для капіталістичного способу організації суспільства імператив економічного зростання зумовлює максимальне використання засобів виробництва, акцентування уваги на підвищенні рівня продуктивності праці

стає суттєвим фактором посилення відчуження і дегуманізації трудових відносин. У результаті це призводить до організації людського життя з точки зору вигідної інвестиції капіталу, яка в теоретичному дискурсі виражається в теорії людського капіталу. Водночас капіталістична організація суспільства потребує активної участі людини в суспільному розподілі праці в умовах, характерних для цієї суспільної формації.

Отже, залучення людини до праці визначає процеси створення та репродукції індивідуальної суб'єктивності, що має відповідати викликам, які впливають із дихотомії між необхідністю співпраці в рамках капіталістичних трудових відносин і їх індивідуальними проявами. Ця дилема, яка виникає у зв'язку з перетворенням праці на товар, проявляється у своєрідному культі праці, який призводить до того, що праця стала ключовим фактором, який забезпечує ідентичність людини, її спосіб мислення про світ і себе саму. У результаті праця в індивідуальному вимірі набуває аксіологічного значення, стає цінністю, що визначає спосіб функціонування і сенс людського життя. Відповідно важливою є участь у змаганні між людьми, яке спрямовано на підвищення індивідуального потенціалу як вагомого ресурсу отримання вигоди на ринку праці.

Сучасні тенденції освіти визначаються з урахуванням характерних для індустріального етапу розвитку виробничих відносин, що передбачає таку організацію системи освіти, яка підпорядкована парадигмі технічно-економічного прогресу і властива певному періоду розвитку способів виробництва. Звідси основною освітньою метою є підготовка людини до професійної діяльності, яка відповідає її індивідуальним можливостям і суспільним очікуванням (Szewczuk, 2000, s. 235).

Феномен людської праці відображено в педагогічній літературі, предметом якої є проблематика праці в широкому розумінні. Важливим аспектом педагогічних розвідок із проблем організації людської праці є аксіологічна спрямованість діяльності. Як зазначав Б. Суходольський, для педагога людська активність, що виражається у праці, пов'язана з філософським поглядом на людину як активну й творчу особу, котра формується як особистість, незалежно від завдань, які постають

перед системою освіти і зумовлені потребою в підготовлених кадрах. Ідеться про дилему відповідності візії праці, яку філософська антропологія трактує як покликання людини, а християнська філософія – як обов'язок людини в умовах суспільної спільноти, й інструментальним, прагматичним підходом до людей як до елементів виробництва і споживання, як компонентів ринку праці і зайнятості (Suchodolski, 1990, s. 338). Визначена суперечність між працею як формою творення людськості та працею як засобом виробництва на кожному етапі розвитку людства доводиться вирішувати наново, відповідно до історично визначених умов. У цьому процесі системі освіти надається основоположне значення.

У розвитку індивіда праця, зокрема професійна праця, є не лише способом набуття життєвої компетентності, необхідної для забезпечення гідного і самоконтрольованого життя, а й стимулятором людської активності (Wołk, 2009, s. 42). Ураховуючи багатоступінний характер і специфіку процесу підготовки людини до праці, ця проблема важлива з позиції педагогіки праці, предметом досліджень якої є відношення «освітні процеси – праця» (Szlosek, 2015, s. 52). У контексті цієї педагогічної субдисципліни людську працю можна трактувати як цілеспрямовану суб'єктивну діяльність людини, котра полягає у виконанні комплексу фізичних і розумових дій, що вимагають певних зусиль і навичок, у результаті яких створюються матеріальні й нематеріальні блага, а також змінюються і сам суб'єкт праці, і середовище його впливу (Szlosek, 2015, s. 114).

У визначеному контексті праця є ключовою категорією, що характеризує сферу активності людини, спрямовану на забезпечення умов існування, формування особистості та творче перетворення середовища, у якому вона функціонує. Окреслена перспектива призводить до того, що феномен праці є предметом міждисциплінарного аналізу. В дослідженні педагогічних аспектів відношення «виховання – праця» Ф. Шльосек звертає увагу на значення спрямування взаємодії, що виявляється у взаємодоповнюючих і взаємопроникаючих процесах. Відповідно до напрямку цього відношення ми маємо справу з процесом трудового виховання чи виховання загалом. У ситуації, коли ці

процеси корелюють із процесом навчання, зокрема з підготовкою людини до професійної діяльності та її реалізацією, вживається поняття «освіта для праці» або «освіта через працю» (Szlosek, 2015, s. 119-122).

Вищеназвані відношення потребують цілеспрямованого управління цими процесами. За З. Вятровським, у випадку «освіти для праці» ми маємо справу з формуванням належного ставлення до праці, розумінням її ролі для людини й суспільства, визнанням цінності її результатів, причому важливими є довгострокові зусилля. Праця за такого підходу стає метою виховання. А в «освіті через працю» проявляється запланований і цілеспрямовано організований тип виховної діяльності, особливістю якого є використання праці як засобу впливу на індивіда та зміни його особистості (Wiatrowski, 2000, s. 154-155).

В Україні означені проблема є предметом професійної педагогіки, яка, на думку Н. Ничкало, досліджує проблеми зв'язку виховання людини і професійної праці та формування професійних і соціальних рис її особистості, необхідних для діяльності в різних сферах економіки, у тому числі в промисловості, сільському господарстві та у сфері послуг (Nyczkało, Szlosek, 2008, s. 74).

Проблема підготовки до праці й підготовки через працю набирає особливого значення щодо дорослих осіб. У сучасному науковому дискурсі розкрито специфіку неперервної підготовки в часовій перспективі людського життя. Незалежно від різних дослідницьких позицій, учені суголосні в думці, що на кожному етапі відбувається багатосторонній розвиток людини, що не можна довільно обмежуватись обраним періодом (Kubiak-Szymborska, 2011, s. 32). Ураховуючи специфіку навчання дорослих, необхідно акцентувати увагу на автономності формального статусу індивіда, на його особистісних якостях і наявному досвіді сприйняття дійсності (Jarosiewicz, 2012, s. 61). Варто зважати на специфічне середовище, яким є підприємство. Йдеться про взаємний вплив працівника і виробничого середовища в його матеріальному та суспільному аспектах, де здійснюється складний процес самореалізації людини.

Теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми представлено А. Баккером і Е. Демеронті в моделі JD-R (англ. *Job Demands-Resources Model* – *Модель трудових вимог і ресурсів*). Основу моделі становлять положення, що стосуються специфіки виробничого процесу. Автори моделі вважають, що суттєві для нього фактори можна розмістити в рамках двох загальних категорій: вимог до праці та трудових ресурсів. Вимоги до праці охоплюють фактори, детерміновані організаційними й матеріальними умовами праці та пов'язані з докладанням працівниками певних фізичних і психічних зусиль у ході виконання професійних завдань. З іншого боку, досягнення певного рівня ефективності праці потребує залучення трудових ресурсів, що виражаються в можливостях працівників, які відповідають трудовим вимогам і забезпечують досягнення поставлених виробничих цілей, а також мотиваційному потенціалі, зумовленому організаційними аспектами виконання роботи. У цьому контексті використання трудових ресурсів можна аналізувати на рівні цілої організації та на рівні функціонування індивіда, який характеризується: ступенем складності виконуваних завдань, обсягом автономії працівника, отриманням зворотного зв'язку, значенням конкретного завдання. Це означає, що трудові ресурси є важливими і для індивіда, і для його оточення, що формує складну систему залежностей, яку важко репрезентувати в простих причинно-наслідкових зв'язках.

Наступною є вимога враховувати психологічні процеси, які визначають рівень мотивації до праці і зумовлену цим залученість працівників до виконання виробничих завдань. Автори звертають увагу на значення організації виробничого процесу і пристосування робочого середовища до потреб працівників задля підтримки мотивації до праці й утримання високого рівня продуктивності працівників. Водночас учені наголошують на тісних зв'язках між вимогами праці й наявними трудовими ресурсами та їх ролі у стимулюванні виробничої активності й професійного розвитку працівників.

Ефективність моделі полягає в можливості її застосування в ході дослідження конкретних трудових проблем, визначених у певному контексті, характерному для конкретного виробничого

середовища. Порушена проблема набуває особливого значення щодо осіб, яким загрожує соціальне виключення. У такому разі використання моделі JD-R може полягати в проектуванні системи рівноваги між трудовими вимогами та ресурсами, що відповідають специфічній ситуації осіб, яким загрожує маргіналізація і соціальне виключення. Це пов'язано з необхідністю аналізу ситуації такої особи, предметом якого є визначення причин загрози виключення та можливих видів підтримки з урахуванням індивідуального потенціалу, зокрема знань і емоційного стану особи (Poradnik dotyczący realizacji wsparcia dla osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, 2009, s. 12).

Варто наголосити, що для визначеної категорії осіб залучення до процесів суспільно корисної роботи має терапевтичний характер. Трудотерапія є різновидом соціотерапії, яка інтегрує міжособистісні аспекти праці, спрямовані на створення соціального контексту в такий спосіб, щоб особа, яка є об'єктом соціотерапевтичного впливу, могла налагоджувати відповідні соціальні відносини й досягати особистих цілей із використанням суспільно прийнятних засобів (Matuja, 2005). Трудотерапія осіб, яким загрожує соціальне виключення, полягає в організації суспільного середовища, котре забезпечує підтримку бенефіціарів. Підтримка має спрямовуватися на таке поєднання процесів навчання і праці, яке зменшує дефіцит, зумовлений соціальною дезадаптацією певної категорії людей. Теоретичні передумови соціотерапії в органічному поєднанні із психотерапією ґрунтуються на поведінково-когнітивній парадигмі та концепціях гуманістичної психології. З одного боку, йдеться про набутий характер моделей людської поведінки, а з іншого, – про гуманістичну підтримку індивіда в його прагненні до самореалізації. На практиці це передбачає застосування позитивних і негативних засобів підтримки та використання міжособистісних тренінгів як ефективного методу впливу та підтримки учасників терапевтичних заходів (Skalbania, 2015, s. 22).

Висновки. Отже, концепція соціальної єдності ґрунтується на філософсько-аксіологічних засадах педагогіки праці, що спрямована на подолання маргіналізації, суспільного виключення та соціальної дискримінації особистості. Схарактеризовано феномен праці на основі міждисциплінарного аналізу теоретич-

них положень філософії, психології, соціології, педагогіки, що уможливило дійти висновку про її аксіологічне значення в когнітивному, етичному, естетичному, діяльнісному розвитку особистості. Узагальнено концептуальні засади феномену праці з позицій матеріалістичної та гуманістичної філософії. Важливим є аксіокультурний аспект трактування праці як чинника, що творить людину, виконує онтологічно-творчу функції в її життєдіяльності, що теоретично обґрунтовано в психології праці, де наголошено на необхідності забезпечення психосоціальних умов функціонування людини у виробничому середовищі, зокрема встановленні міжлюдських стосунків у процесі діяльності; у соціології праці, яка передбачає врахування субстантивних й організаційних аспектів праці, котрі впливають на формування професійних відносин, а також забезпечення умов для вільного самовираження індивідуальності та свободи її участі в економічному житті суспільства.

Перспективою подальших досліджень має стати визначення можливостей імплементації визначених польськими дослідниками методологічних орієнтирів педагогіки праці в напрямі забезпечення соціальної єдності суспільства, зокрема подолання маргіналізації осіб з особливими потребами.

Список використаної літератури

- Лук'янова, Л. (2017). *Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід*. Українська Асоціація освіти дорослих. Київ: ДКС-Центр. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/708009/1/Lukianova%20book.pdf>
- Jarosiewicz, H. (2012). *Psychologia dążeń i skłonności zawodowych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Komunikat Komisji Europejskiej. (2020). *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu*. Bruksela dn. 03.03.2010 r. K.O.N. (2010 wersja ostateczna).
- Kremień, W. G. (2011). *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. Radom: ITE.
- Matyja, A. (2005). Metody i techniki stosowane w socjoterapii. *Opieka, Wychowanie, Terapia* (T. 3/4, s. 22-25).
- Nyczkało, N. G., & Szlosek, F. (2008). *Kształcenie zawodowe w Polsce i Ukrainie*. Warszawa, Radom: ITE PIB
- Skałbana, B., & Lewndowska-Kidoń, T. (2015). *Terapia pedagogiczna w zarysie*. Warszawa: WSP.
- Suchodolski, B. (1990). *Wychowanie mimo wszystko*. Warszawa: WSP.
- Szczepański, J. (1970). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.
- Szewczuk, W. (2000). *Podstawy psychologii*. Warszawa: WSSE.
- Szlosek, F. (2015). *Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych*. Warszawa: APS.
- Wiatrowski, Z. (2000). *Podstawy pedagogiki pracy*. Bydgoszcz: WSP.
- Wołk, Z. (2009). *Kultura pracy, etyka i kariera zawodowa*. Radom: ITE.

Nellia Nychkalo, Ian Sikora, Myroslava Vovk

PHILOSOPHICAL AND AXIOLOGICAL PRINCIPLES OF LABOUR PEDAGOGY IN SCIENTIFIC VISIONS OF POLISH SCIENTISTS

The review article substantiates that the European Union, in particular Poland, implements a policy of social cohesion based on four components of human well-being that are important for the functioning of societies; it recognizes human rights and democracy as the basis of their organization: fair and equal access, individual (and collective) dignity, individual autonomy and participation in community life. The concept of social unity is based on the philosophical and axiological principles of labour pedagogy aimed at overcoming marginalization, social exclusion, and social discrimination of the individual.

The phenomenon of work is characterized based on interdisciplinary analysis of philosophy, psychology, sociology, economics, ergonomics, praxeology, physics, biology, and pedagogy; it might allow concluding about its importance as a value category of cognitive, ethical, aesthetic, activity development of personality. The conceptual principles of defining the phenomenon of labour from the standpoint of materialist and humanistic theory of philosophy are generalized. The axiocultural aspect of the interpretation of labour as a factor that creates a person is essential. It performs ontological and creative functions of their lives, which is manifested in the theory of labour psychology, which provides psychosocial conditions for human functioning in the work environment, including interpersonal relationships in the theory of sociology. Labour, which takes into account the substantive and organizational aspects of labour that affect the formation of professional relations, providing conditions for freedom of individual expression, freedom of participation in the economic life of society.

Keywords: *philosophical and axiological principles; values; labour pedagogy; marginalization; social exclusion; interdisciplinary analysis.*

References

- Jarosiewicz, H. (2012). *Psychologia dążeń i skłonności zawodowych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego [in Polish].
- Komunikat Komisji Europejskiej. (2020). *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu*. Bruksela dn. 03.03.2010 r. K.O.N. (2010 wersja ostateczna).
- Kremień, W. G. (2011). *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*. Radom: ITE.
- Lukianova, L. (2017). *Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dosvid [Legislative support of adult education: foreign experience]*. Ukrainka Asotsiatsiia osvity doroslykh. Kyiv: DKS-Tsentr. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/708009/1/Lukianova%20book.pdf> [in Ukrainian]
- Matyja, A. (2005). *Metody i techniki stosowane w socjoterapii [Metody ta pryymy, shcho zastosovuyut'sya v sotsioterapiyi]*. *Opieka, Wychowanie, Terapia*, (Vol. 3/4, pp. 22-25).
- Nyczkało, N. G., & Szlosek, F. (2008). *Kształcenie zawodowe w Polsce i Ukrainie*. Warszawa, Radom: ITE PIB [in Polish].
- Skałbani, B., & Lewndowska-Kidoń, T. (2015). *Terapia pedagogiczna w zarysie*. Warszawa: WSP [in Polish].
- Suchodolski, B. (1990). *Wychowanie mimo wszystko*. Warszawa: WSP [in Polish].
- Szczepański, J. (1970). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN [in Polish].
- Szewczuk, W. (2000). *Podstawy psychologii*. Warszawa: WSSE [in Polish].
- Szlosek, F. (2015). *Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych*. Warszawa: APS [in Polish].
- Wiatrowski, Z. (2000). *Podstawy pedagogiki pracy*. Bydgoszcz: WSP [in Polish].
- Wołk, Z. (2009). *Kultura pracy, etyka i kariera zawodowa*. Radom: ITE [in Polish].

Одержано 01.06.2020 р.